

tekst:
**Tineke van
der Sar &
Frans van
Alebeek**

Een tuin vol beestjes

De Raad van Europa heeft 1995 uitgeroepen tot Europees Natuurbeschermingsjaar, met als één van de thema's 'Natuur in stad en dorp'. Ook de Landelijke Vlinderdag (4 maart) stond in het teken van 'natuur met vlinders in de stad'. In dit artikel willen we laten zien dat je met kleine ingrepen en eenvoudige middelen veel kijkplezier kunt hebben in een gewoon stadstuintje. Verschillende hoekjes zorgen voor een grote verscheidenheid aan vlinders en allerlei andere, interessante dieren.

Beschrijving van onze tuin

We wonen in Wageningen waar het rivierengebied, de Utrechtse Heuvelrug en de Gelderse Vallei elkaar ontmoeten. Onze tuin is een samenvoeging van twee gewone stadstuintjes achter gewone rijtjeshuizen. De oppervlakte is samen niet meer dan 80 m². Bij de aanleg is eerst gekeken naar de praktische gebruikswaarde van de tuin voor twee gezinnen met kinderen. Looppaden, terrassen om buiten in de zon te zitten en een zandbak zorgen er samen voor dat meer dan de helft betegeld is. De oost- en zuidzijde worden afgesloten door een houten schutting, terwijl aan de west- en noordkant de huizen en een garage voor beschutting zorgen. Met alleen twee hoge bomen aan de noordkant is de tuin flink zonnig.

Bij de inrichting wilden we voor zoveel mogelijk kijkplezier zorgen. Dat betekent dat er liefst het hele jaar door planten in bloei staan en dat de tuin aantrekkelijk wordt gemaakt voor een zo groot mogelijk verscheidenheid aan dieren.

Door het stapelen van bakstenen hebben we verschillende vakken met hoogteverschillen gemaakt. Omdat onze grond voornamelijk uit zand bestaat (vermengd met enige jaren tuincompost) en omdat

we niet spuiten en in droge periodes niet beregenen, was het afwachten welke planten er in onze tuin konden overleven.

We hebben meer dan honderd soorten (merendeels vaste) planten staan. Vele daarvan zijn inheemse, wilde planten. De meeste planten zijn geruild met andere tuinbezitters, sommige zijn spontaan opgekomen. Botanische bloembolletjes en een paar speciale vlindertrekkers hebben we gekocht.

In onze tuin hebben we met simpele middelen een paar hoekjes speciaal ingericht zodat ze voor bepaalde dieren aantrekkelijk zijn geworden. Enkele voorbeelden, die iedereen gemakkelijk zelf kan uitvoeren, noemen we hier.

Nectarplanten voor vlinders

Een vlindervriendelijke inrichting van de tuin heeft uiteraard onze volle aandacht gekregen. Meer daarover is ook te vinden in het boek "Uw tuin vol vlinders" van De Vlinderstichting. Het gaat daarbij vooral om vlinders die langskomen voor een bloembezoek. Je kunt je tuin zien als een kroeg voor vlinders; er zijn stamgasten, regelmatige bezoekers, en toevallige voorbijgangers.

Voor hen (én voor bijen, hommels, enz.) proberen we steeds bloemen in bloei te

foto: Frans van Alebeek

Bovenaanzicht van de halve tuin in september. Centraal staat een Buddleia, met daarnaast een fruitplankje voor vlinders. Tegen het schuurtje staat een krulwilg als voedselplant voor rupsen. Daarnaast hangen twee houtblokken voor bijen. Achteraan tegen de schutting staat een pol brandnetels.

hebben. Veruit onze belangrijkste lokker is de gewone Vlinderstruik. Daarvan staan twee grote exemplaren centraal in onze tuin. We proberen de bloei daarvan te laten samenvallen met de vliegtijd van Dagpauwogen en Kleine vossen, in juli en augustus. Daarvoor snoeien we één struik rond eind februari, en de tweede struik rond eind maart fors terug tot op 40 à 50 cm boven de grond. Hierdoor bloeien de struiken later én na elkaar. Door elke week de uitgebloeide bloemtrossen weg te knippen, kun je de totale bloeitijd bijna twee keer zo lang laten duren. In het najaar zijn Hemelsleutel, Herfstasters en een plankje met rottend fruit ook goede lokkers.

Zodra de zon zich laat zien kijken we uit naar vlinders. We hebben ons aangevend om op te schrijven wat we zien. Zo kun je ons vrolijk tellend in de tuin aantreffen, gewapend met pen en tuindagboek. Behalve de soorten en de aantallen, schrijven we ook de tijd, temperatuur, de wind en alle bijzonderheden op. We doen dit al een paar jaar en het lijkt wel of we door het opschrijven ook beter leren kijken. Ons enthousiasme heeft een duidelijke invloed op alle huisgenoten. Zelfs de niet-fanatieke vlinderaars schrijven ondertussen mee dat er bijvoorbeeld twee Kleine koolwitjes, een Groot koolwitje, tien Dagpauwogen, vijf Kleine vossen, een Gehakkelde aurelia en vier Atalanta's op de vlinderstruik zitten. (zie voor de waargenomen soorten tabel 1) En als iemand een Sleedoornpaga ziet, meldt hij of zij dat natuurlijk meteen aan de andere toesnellende huisgenoten. Zelfs onze jongste van drie speelt soms, met haar armpjes wijd door de tuin lopend, dat ze zo'n mooie Atalanta is !!

Voedselplanten voor rupsen

Volgens sommige vlinderaars leggen alleen het Klein koolwitje en Klein geaderd witje regelmatig eitjes in stadstuinjes. Maar door een aantal wilde planten te poten en goed op te letten, hebben we verrassende ontdekkingen gedaan. Verschillende dagvlinders en veel nachtvlinders hebben zich bij ons voortgeplant (tabel 2). Een grote pol brandnetel staat kindveilig achterin in een halfzonnig hoekje. De afgelopen jaren hebben daar Atalanta, Gehakkelde aurelia, Landkaartje en twee soorten brandnetelmotjes eitjes op gelegd. Look-zonder-look zaait zich wild op allerlei plekken uit. Vooral het Klein geaderd witje legt er haar eieren op. Sinds twee jaar hebben we daarop zelfs eieren van het Oranjepipje gekregen! Elk jaar planten we enkele spruitkoolplanten; niet voor de spruitjes, maar voor de rupsen. Naast Klein en Groot koolwitje en Klein geaderd witje maken daar ook diverse nachtvlinders

gebruik van. Een krulwilg blijkt voor allerlei nachtvlinders, waaronder Roesje, Meriansborstel, Pyramide-uil en zelfs Populieren- en Pauwoogpijlstaart een aantrekkelijke waardplant te zijn.

Houtblokken voor solitaire bijen en wespen

Van een goede natuurvriend kregen we de tip om houtblokken in de volle zon op te hangen met daarin gaten van verschillende diameter (je ziet er twee hangen op de foto op de volgende bladzijde). Die blokken hebben ons al uren kijkplezier gegeven. Allerlei soorten bijen en wespen komen op de blokken af om er te nestelen, te slapen of te parasiteren. Zo kunnen we van heel dichtbij bewonderen hoe behangersbijtjes keurige ovaal en rondjes uit de bladeren van een roos snijden. Met die bladstukjes bekleden ze de cellen van hun nest, waarna ze dat met stuifmeel en nectar vullen. Terwijl de bij nietsvermoedend voedsel

De 'boshoek' in het voorjaar, met onder andere bloeiend Maarts viooltje, Judaspenning, Bosanemoon, Pinksterbloem en Voorjaarshelmbloem. Op 2 m² staan meer dan 20 plantesoorten!

Rups van het Landkaartje. Vlak voor de verpopping haakt de rups zijn achterlijf vast en gaat in een J-vorm hangen.

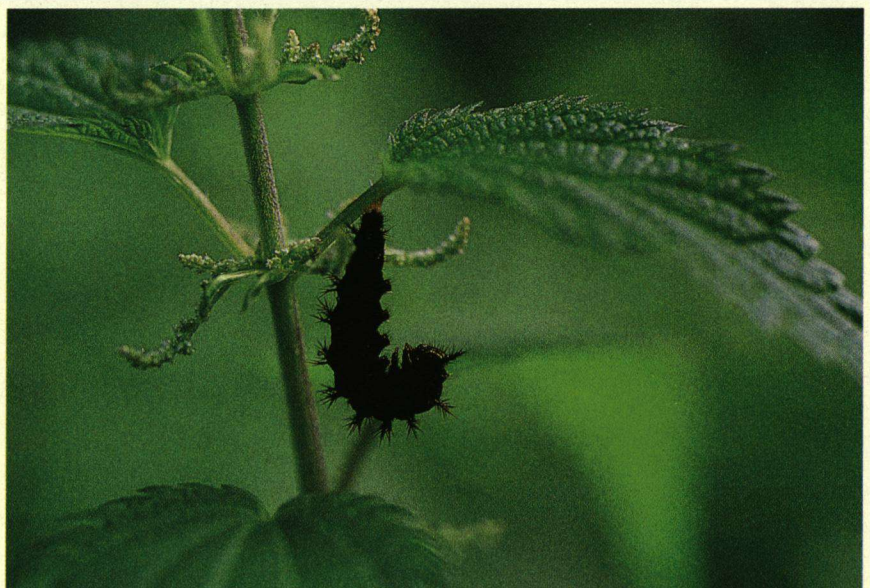

foto: Henkjan Kievit

Tabel 1. Dagvlindersoorten die onze tuin in Wageningen bezochten tussen 1990 en 1994.

Algemeen:

Dagpauwoog
Kleine vos
Atalanta
Klein koolwitje
Groot koolwitje
Klein geaderd witje

Regelmatig maar schaars:

Gehakkelde aurelia
Distelvlinder
Boomblauwtje
Citroentje
Landkaartje
Kleine vuurvlinder
Sleedoornpage

(Toevallige) zwervers:

Argusvlinder
Oranjetipje
Bruin zandoogje
Heidevlinder
Icarusblauwtje
Zwartsprietdikkopje

verzamelt, zien we soms een donkere wolzwever stiekem eitjes leggen in hetzelfde nestje. De larve van die wolzwever leeft als parasiet in het nest van de behangersbij en zal daar het voedsel opeten ten koste van de bijenlarve. Er valt nog ontzettend veel leuks te ontdekken! Meer over het helpen van deze bijen en wespen vind je b.v. in "Natuur Nabij" (Van Halm, 1992).

Een stapel dood hout

Veel insecten leven in en op dood hout. Op een schaduwrijke plek hebben we daarom dood (snoei)hout gestapeld. Een van de bewoners is de egel, die daar al jaren z'n winterslaap houdt. Soms betrapten we hem op zomeravonden, als hij z'n rondje door de tuin maakt. In de herfst verzamelen we extra blad om de houtstapel warm af te dekken. Soms zien of horen we er spitsmuizen lopen. Die zijn dan vast op zoek naar de vele torretjes, slakken en pissebedden die in de stapel leven. Boomhommels hebben er in het voorjaar een nest gemaakt. Eénmaal hebben we daarbij cocons van de Wasmot gevonden. In de herfst zijn in dit hoekje ook prachtige elfenbankjes en paddestoelen te bewonderen.

De composthoop

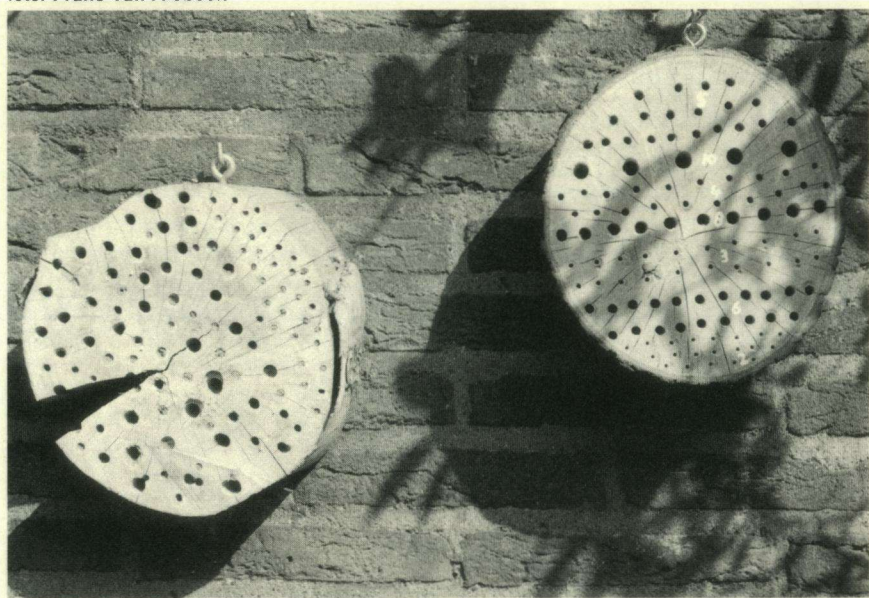
De eerste reden voor een composthoop is gewoon om tuinafval kwijt te raken en weer nuttig te gebruiken. Twee of drie maal per jaar strooien we het fijne compost terug tussen de planten. Maar niet alleen de planten profiteren daarvan. Want als je zo'n hoop omzet, zie je pas hoeveel beestjes daarin leven: allerlei regenwormen, oormwormen, loop- en kortschildkevers, pissebedden, duizendpoten en miljoenpoten. Heel die beestenboel verdelen we samen met compost tussen de planten. Veel vogels hippen dan gretig achter ons aan. Elk voorjaar zoemen er ook hommelskoninginnen rond de hoop, op zoek naar een nestgelegenheid.

Nestkastjes

Het lijkt tegenstrijdig om kool- en pimpelmezen nestgelegenheid te bieden in een tuin, waar je juist vlinders en andere insecten wilt stimuleren en bestuderen. Want als er weer een nest met jongen is, wordt er onafgebroken gezocht naar eetbaar spul. En menige rups die wij nog niet opgemerkt hadden, zien we alleen nog verdwijnen in de snavel van pa of ma mees. Dat nemen we op de koop toe. Het is logisch dat een tuin met zoveel hoekjes en gaten vol beestjes, ook de vogels lokt die daar dol op zijn. We hebben zo'n 25 vogelsoorten gezien in onze tuin. Die vogels zijn een heel aantrekkelijk en aansprekend onderdeel van de tuin. Vooral 's winters is het een vrolijk gezicht, als mezen, vinken, winterkoningjes en roodborstjes hun kostje zoeken op uitgebloeide Zonnebloemen, Kaardebollen en de voederplank.

Kortom, met vooral veel aandacht is er heel wat te ontdekken en te genieten, ook op een klein lapje grond midden in de stad. U kunt dat zelf met simpele middelen realiseren. Naast de genoemde voorbeelden zijn bijv. ook vijvers en bloemenweiden goede lokkers van veel dieren. Tenslotte willen we een handvol tips geven voor iedereen die in de eigen omgeving aan de slag wil.

foto: Frans van Alebeek

Houtblokken voor solitaire bijen en wespen. Bij het linkerblok is goed te zien dat verschillende gaatjes 'bezet' zijn. Bij het rechterblok is de diameter van de gaten vermeld. Om veel verschillende soorten te lokken, moet de grootte variëren van 2 tot 10 mm.

Stapelmuurtjes van bakstenen

De opgehoogde stukken in onze tuin zijn omgeven door muurtjes van gestapelde oude bakstenen. Er groeien veel rotsplanten tussen en overheen. Door de vele gaten en kieren zijn deze muurtjes een waar paradijs voor pissebedden, oormwormen en tuinslakken. Die vormen weer lekkere hapjes voor de vogels en de egel.

10 tips voor een tuin vol beestjes

1. Kijk en kijk nog eens en schrijf in een tuindagboek op wat je ziet! Doe dat in verschillende jaargetijden, bij dag en bij nacht.
2. Kijk welke mogelijkheden je tuin nu al biedt (grondsoort, aanwezige bomen en struiken) en versterk die. Let op welke dieren regelmatig op bezoek komen en

biedt dan nestgelegenheid en waardplanten.

3. Probeer meer te weten te komen over de planten en dieren die je ziet. Dan kun je met succes een hoekje van jouw tuin aanpassen aan hun wensen.

4. Creëer veel afwisseling en verscheidenheid (hoog-laag, nat-droog, zon-schaduw en véél verschillende planten) en zorg voor beschutte hoekjes waar veel zon en weinig wind komt.

5. Gebruik geen gif en gebruik je eigen compost in plaats van kunstmest.

foto: Frans van Alebeek

6. Zorg dat er steeds nectarbronnen (bloemen) zijn en kies zoveel mogelijk wilde planten, ook waardplanten voor rupsen; vermijdt reukloze, nectarloze, 'dubbelbloemige' variëteiten.

7. Laat zoveel mogelijk bodem bedekt met planten (ook 's winters) en rommel niet teveel in je tuin ("onkruid" uittrekken in plaats van schoffelen, weinig snoeien, enz.)

8. Maak hoekjes, gaatjes, kieren, verstop-, nestel- en slaapplekken (stapels dood hout, takken, steen, muurtjes, bosjes, etc.) en zorg daar voor rust.

9. Verwacht geen wonderen en leer te genieten van het kleine spul. In een stadstuin komen misschien vijf soorten zoogdieren, 50 soorten vogels, maar minstens 1500 soorten insecten voor!

10. Zoek gelijkgestemde tuinvrienden om ideeën en tips mee uit te wisselen, goede waardplanten te ruilen en je enthousiasme te kunnen delen.

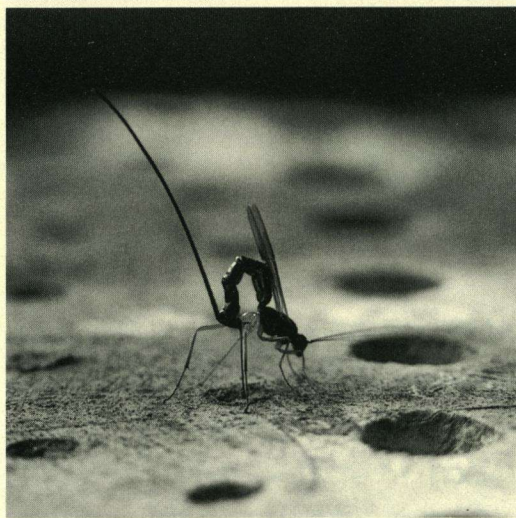
Voor wie verder wil lezen:

CLM, 1994. Natuur op en rond het erf. Centrum voor Landbouw en Milieu (CLM), Utrecht, 42 p.

Friend, M., 1992. Kleine wonderen in de natuur. Zuid-Hollandsche Uitgeversmaatschappij, 160 p.

Halm, H. van, 1992. Natuur Nabij. Dieren- en planteleven in stad en dorp. Schuyt en Co, Haarlem, 160 p.

foto: Frans van Alebeek

Hof, S. van 't, (red.), 1991. Minimilleus van minifauna. Het belang van zeer kleine landschapselementen als leefgebied van ongewervelde dieren. Stichting LONL, Landelijk Overleg Natuur- en Landschapsbeheer, Utrecht, 24 p.

Koster, A., 1988. Insektenbeheer. Gewenst beheer van sterk door de mens beïnvloede levensgemeenschappen zowel in het landelijk als in het stedelijk gebied. Wetenschappelijke Mededeling KNNV nr. 187, KNNV Utrecht, 112 p.

Koster, A., 1994. De Groene Omgeving. Een bijdrage aan een gezonde samenleving. Schuyt & Co, Haarlem. 184 p.

Natuurbeschermingsraad, 1991. Wie het kleine niet eert ... Ongewervelde dieren en het terreinbeheer. Natuurbeschermingsraad, Utrecht, 95 p.

De tweede generatie van deze fraaie sluipwesp (*Ephialtus* sp.) vliegt in september. Op de linkerfoto is goed te zien dat ze met haar voelspriet de gaatjes betrommeld om na te gaan wat er in zit. Op de rechterfoto prikt ze met haar legboor in het gaatje op zoek naar de larve.

Tabel 2: Dagvlinders die in onze tuin eieren hebben gelegd tussen 1990 en 1994.

Klein koolwitje
Klein geaderd witje
Groot koolwitje
Oranjetipje
Atalanta
Gehakkelde aurelia
Landkaartje